

МАТЕРІАЛИ ДО ЕНЦИКЛОПЕДИЧНОГО ДОВІДНИКА “ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СУМЩИНИ. ВОДНІ ОБ’ЄКТИ”

Серед географічних об’єктів велику частину складають океани, моря, ріки, струмки, озера, водосховища, колодязі та ставки. Всі ці природні чи штучно створені людиною об’єкти, як правило, мають назви. Безіменних вод набагато менше. Один і той же водний об’єкт міг мати різні назви. Вони давалися або представниками різних народів, племенами чи жителями різних місцевостей. З часом назви змінювалися. Таким чином, загальна кількість назв гідронімів набагато більша, ніж кількість самих водних об’єктів.

Певна річка може мати декілька назв на різних ділянках свого бігу. Бувають і такі випадки, що назва водного об’єкту вторинна і походить від назви населеного пункту. Інші ж розкривають особливості річкового плину, кольору і т.д.

Назви вод допомагають поновити давні слова мови, які збереглися до нашого часу тільки в діалектах, а іноді й зовсім не зафіксовані сучасними говорами.

Документальні джерела становлять неабиякий науковий інтерес для істориків та філологів, оскільки дають чимало матеріалу з топоніміки, зокрема про водні об’єкти. Деякі давні гідроніми були втрачені, забуті або змінені. Тому дуже важливо дослідити причини їх зміни та встановити справжні давні назви.

В даній роботі зроблена спроба розглянути відрізок р.Псел на території Лебединського та Миропільського районів Сумської області. Тут можна спостерігати низку річок, озер, боліт. Але деякі об’єкти тут давно зникли, а їх назви збереглися лише на стародавніх картах.

Подаємо характеристику деяких річок мовами опрацьованих матеріалів, щоб уникнути перекручення основ стародавніх назв.

ГРУНЬ (Hron, Gron, Орунь-Русская, Грунь-Московская) - права притока р.Псел (басейн Дніпра). Протікає в Лебединському районі Сумської області та Гадяцькому районі Полтавської області. Бере початок біля с.Павленкове Лебединського району. Довжина - 85 км, в межах області - 67 км, площа басейну - 1090 км². Біля

м.Гадяч Полтавської області впадає у р.Псел. Ширина заплави - до 400 м. Річище звивисте, завширшки до 10 м, на окремих ділянках розчищене. Глибина річки пересічно 1,2 м, похил - 1 м/км. По долині р.Грунь, нижче с.Василівка, є ліси.

Живлення снігове і дощове. Льодостав з грудня по березень. Використовується для водопостачання та зрошування. Розвинуте рибальство.

СУМКА (стара назва - Сума) - права притока р.Псел. Бере початок в балці р.Сумка, південніше хутора Сумка Сумського району, звідкіля тече спочатку на північний схід, але біля с.Степанівка приймає правий приток р.Гуска і повертає на південний схід до м.Суми, де впадає в р.Псел. Довжина р.Сумка - 30 км. В нижній течії вона приймає притоки: Ільма і Стрілька (Стрільна). Остання впадає в р.Сумка на території м.Суми.

Названі притоки влітку настільки маловодні, що майже пересихають. Навіть найбільша з них - р.Сумка - тільки періодами має проточну воду. Долина її нагадує за формою звичайну балку з угнутим дном та випуклими схилами¹.

ІСТОРОП (Лігань, Легань) - ліва притока р.Псел. Бере початок південніше с.Малий Істороп Лебединського району, звідкіля тече на північ, протилежно течії р.Псел, але північніше с.Великий Істороп повертає на південь та південний захід і в с.Бишкінь Лебединського району впадає в р.Псел. Довжина річки Істороп - біля 8 км.

Тече лісистого місцевістю. По долині зустрічаються невеликі озера та ставки².

ВІЛЬШАНКА - ліва притока р.Псел. Річка у Лебединському районі Сумської області. Довжина - 34 км, площа басейну - 186 км². Бере початок на південь від с.Гарбузівка, звідки направляється на північний захід до м.Лебедин і на захід від нього впадає в Псел. Заплава подекуди заболочена, ширина - до 300 м. Річище слабозвивисте, завширшки до 5 м. Похил річки - 1,1 м/км. Живлення мішане.

Замерзає в кінці листопада, скресає на початку березня. Є ставки. Воду використовують для технічного водопостачання.

ХОРОЛ (Хороль, Хороль) - права притока р.Псел. Довжина - 258 км, в межах області - 45 км, площа басейну - 3810 км². Бере початок біля с.Червона Слобода Недригайлівського району, звідки тече спочатку на південь, а потім на південний схід.

Поблизу с.Камличка повертає на південний захід і направляється в Полтавську область. У межах Сумської області р.Хорол не дуже велика і тому влітку пересихає. Похил річки - 0,3м/км. Поблизу с.Опанасівка і на південь від Липової Долини утворює багато стариць.

Живлення переважно дощове. Основні притоки: Вільшана, Липова Долина (праві). Воду р.Хорол використовують для водопостачання і зрошування. Ще в кінці XVIII ст. ця річка згадувалася О.Шафонським *"Во всяком селении, через которое она течет, запружена плотинами и потому перевозов нигде не имеет"*³.

СИРОВАТКА (Syrowatica) - ліва притока р.Псел. Довжина - 53,5 км. Бере початок північніше м.Лебедин. На захід від автошляху Харків-Суми повертає на південь, паралельно р.Псел. Біля с.Нижня Сироватка знову повертає на захід, потім впадає в Псел в Краснопільському районі. Долина Сироватки в нижній течії більш звивиста і розроблена. Похил річки - 1,3 м/км.

Майже на всьому шляху зустрічаються лісові насадження. Основні притоки: Березняк, Закобилля, Тонка, Грязна, Рубана, В.Бобрік.

¹Геологический очерк Сумской области / Под ред. *Соболева Д.Н., Каракина Л.И., Чернецкого И.П.* - Из-во "Більшовицька зброя", Суми, 1947. - С.62.

²Там само. - С.63.

³*Шафонский О.* Черниговское наместничество. Топографическое описание с кратким географическим и историческим описанием Малых России. Киев. - 1851. - С.146.